

Varia 1745. 5bromi

ANALELE A. R.—TOM. XXXIV.—MEM. SECT. ȘTIINȚIFICE.

No. 10.

Inv. A. 58.240.

ACADEMIA ROMÂNĂ

CÂTEVA DATE

RELATIVE LA

DIFERITE CHESTIUNI DE ARHEOLOGIE PRIVITOARE LA ROMÂNI

DE

DONATIONE

Dr. C. I. ISTRATI

MEMBRU AL ACADEMIEI ROMÂNE.

CU 8 STAMPE.

EXTRAS DIN
ANALELE ACADEMIEI ROMÂNE
Seria II. — Tom. XXXIV.
MEMORIILE SECTIUNII ȘTIINȚIFICE.

74

BUCUREŞTI

LIBRĂRIILE SOCEC & Comp., C. SFETEA și LIBRĂRIA NAȚIONALĂ

VIENA

GEROLD & COMP.

BERLIN

R. FRIEDLAENDER & SOHN.

LIPSCA

O. HARRASSOWITZ.

1912.

31.449

Prețul 1 leu.

Analele Societății Academice Române. — Seria I:

Tom. I—XI.—Sesiunile anilor 1867—1878.

Analele Academiei Române. — Seria II:

	L. B.
<i>Tom. I—X.</i> —Desbaterile și memoriile din anii 1879—1888.	2.—
Indice alfabetic al volumelor din <i>Anale</i> pentru 1878—1888.	—
<i>Tom. XI—XX.</i> —Desbaterile și memoriile Academiei în 1888—1898.	—
Indice alfabetic al volumelor din <i>Anale</i> pentru 1888—1898.	—
<i>Tom. XXI.</i> —Desbaterile Academiei în 1898—9	2.—
<i>XXII.</i> —Desbaterile Academiei în 1899—1900	5.—
<i>XXIII.</i> —Memoriile Secțiunii Științifice	6.—
<i>XXIII.</i> —Desbaterile Academiei în 1900—1901	12.—
<i>XXIII.</i> —Memoriile Secțiunii Științifice	5.—
<i>XXIV.</i> —Desbaterile Academiei în 1901—2	8.—
<i>XXIV.</i> —Memoriile Secțiunii Științifice	6.—
<i>XXV.</i> —Desbaterile Academiei în 1902—3	7.—
<i>XXV.</i> —Memoriile Secțiunii Științifice	5,50
<i>XXVI.</i> —Desbaterile Academiei în 1903—4	6.—
<i>XXVI.</i> —Memoriile Secțiunii Științifice	5.—
<i>XXVII.</i> —Desbaterile Academiei în 1904—5	4.—
<i>XXVII.</i> —Memoriile Secțiunii Științifice	8.—
Metoda stroboscopică aplicată la studiul comparativ al iuțelilor de rotațune a două discuri ce se mișcă în sens invers, de <i>D. Negreanu</i>	5.—
Relațiuni între forțele elastice ale vaporilor saturanți și temperaturile absolute, de <i>D. Negreanu</i>	—,20
Despre un zăcământ de sulf la Verbilău și considerațiuni generale asupra genezei solfarelor din regiunile subcarpatice, de <i>L. Mrazec</i>	—,20
Aronicum barcense și Goodyera repens în România, de <i>Z. C. Panțu</i>	—,20
Rămășițe de Dinotherium în România găsite încă de pe la începutul secolului trecut, de <i>Gr. Ștefănescu</i>	—,20
Materiale pentru climatologia României. <i>XX.</i> Ploaie extraordinară în Septembrie 1904, de <i>St. C. Hepites</i>	—,20
Insemnatatea istoriei naționale din punctul de vedere militar, de <i>Generalul C. I. Brătianu</i>	—,20
Materiale pentru climatologia României. <i>XXI.</i> Repartiția ploii pe districte și pe basenuri în România în anul 1903 st. n., de <i>St. C. Hepites</i>	—,50
Materiale pentru climatologia României. <i>XXII.</i> Elemente climatologice din lustrul 1896—1900, de <i>St. C. Hepites</i>	—,60
Despre pătrunderea unor microbi prin suprafața corpului.—Observații despre malaria în România și combaterea ei, de <i>Dr. V. Babes</i>	—,30
Materiale pentru sismografia României. <i>XI.</i> Seisme din 1904 st. n., de <i>St. C. Hepites</i>	—,20
Materiale pentru climatologia României. <i>XXIII.</i> Clima anului 1904 st. n. la București-Filaret, de <i>St. C. Hepites</i>	—,20
Studii electrice asupra apelor minerale, de <i>D. Negreanu</i>	—,30
Variația temperaturilor de topire cu presiunea. Relațiuni între temperaturile absolute de topire ale corpurilor și presiuni, de <i>D. Negreanu</i>	—,20
Din «Istoria Igienei». Scriere postumă, de <i>Dr. I. Felix</i>	—,20
Despre limbagiu și afazii, de <i>Dr. G. Marinescu</i>	1,60
Scrierea, turburările ei și grafologia, de <i>Dr. G. Marinescu</i>	—,30
Cercetări asupra prezenței bacililor specifiici în faringele bolnavilor de febră tifoidă, de <i>Prof. Dr. M. Manicatide</i>	—,30
Măsurarea și calcularea lungimii de undă a ondulațiunilor luminoase cu o rețea de reflecție Rowland, de <i>Max Reinhard</i>	—,10
<i>XXVIII.</i> —Desbaterile Academiei în 1905—6	—,10
<i>XXVIII.</i> —Memoriile Secțiunii Științifice	5.—
Incrângătura viermilor. Clasa Annelida. Ordinul Rotifere, de <i>Dr. Leon C. Cosmovici</i>	8.—
Funcțiunile bio-chimice ale stomacului, de <i>Prof. Dr. E. Riegler</i>	1,50
Agricultura la Români. Creșterea albinelor, de <i>P. S. Aurelian</i>	—,60
Asupra variațiunii etaloanelor de massă. (A două notă), de <i>I. St. Murat</i>	—,30
Suprafețe cu nivel isometric, de <i>Gheorghe Iuga</i>	—,20
Insemnatatea hartei terii pentru istoria patriei și a neamului, de <i>Generalul C. I. Brătianu</i>	—,50
Observații științifice, de <i>Spiru C. Haret</i>	—,60
Starea actuală a luptei în contra tuberculozei, de <i>Prof. Dr. V. Babes</i>	—,20
Vallisneria Spiralis și Wolffia Arrhiza în România, de <i>Z. C. Panțu</i>	—,20
Spirochaete Pallida Schaudinn în Sifilisul ereditar. Contribuții la studiul eredității spirilozelor, de <i>Dr. C. Levaditi</i>	—,20
Preciziunea în cântării, de <i>I. St. Murat</i>	—,20

9B

ANEXA LA DOCUMENTUL DE ADRESĂ
1234567890
1961

CONTROL 1961

1961

Luz. 5907.

CÂTEVA DATE

RELATIVE LA

B.C.U. Bucureşti

C8882

DONATIUM

DIFERITE CHESTIUNI DE ARHEOLOGIE PRIVITOARE LA ROMÂNI

DE

Dr. C. I. ISTRATI

Membru al Academiei Române.

Sedința dela 10 Februarie 1912.

Domnilor și stimați colegi,

Când, acum zece ani, la 5 Aprilie 1902, am vorbit despre acel mare și neuitat coleg al multor dintre Domniile-Voastre, Ion Ghica, pe care am avut cinstea aleasă de a-l înlocui în această Academie, am căutat, pe cât puterile îmi permiteau, să pun în evidență, nu numai inteligența sa de seamă, cultura sa superioară și patriotismul său cald și plin de bună judecată, dar, cu deosebire, varietatea, vastitatea chiar, aş putea zice, a cunoștințelor sale.

Am susținut, în alte imprejurări, fără ca cineva să mă fi contrazis, că neamul românesc, exceptând pe spătarul Milescu, din trecut, în epoca renașterii sale, a avut un adevărat enciclopedist, pe Gheorghe Asaki.

Ion Ghica, dacă nu a fost și el, pe lângă toate celelalte, arhitect și pictor, ca Asaki, a fost însă un mare enciclopedist, și lipsurile sale artistice, practice, le-a compensat larg prin o mai frumoasă însușire ca scriitor. Multe din paginile scrise de Ion Ghica aparțin timpului fără hotar.

Și despre Ion Ghica se poate zice, cu altă cugetare bine înțeles, decât acea de slăbiciune sau de nevoie omenească, clasica frază a lui Terentius: Homo sum: humani nil a me alienum puto.

902.6(498)

Da, nimic din viața intelectuală a omenirii nu-l lăsă indiferent, nu poate să scăpare atenției, curiozității sale, dacă nu chiar judecății și cercetării sale.

Acești oameni sunt o fericire. Ei văd mai departe ca specialistul izolat în cercetarea sa sărmurită și orizontul larg ce știu și pot îmbrățișa, satisfacă nu numai pornorii unei firi puternice și bine înzestrăte, dar și nevoii de sinteză chiar a cunoștințelor omenesti.

Sunt, de altfel, Domnilor, scaune predestinate în sânul academilor. La Academia franceză, după marele Berthelot, urmă nu mai puțin genialul Poincaré, ambii luați din sânul institutului Francei, ambii maeștri în cercetarea specială, amândoi vulturi de admirat prin orizontul larg dela care suindu-se, ne dău pilda puternicei lor judecăți, a înălțimii privirilor lor geniale și a puterii lor de sinteză.

Și tocmai fiindcă cunosc depărtarea mare, în mijloacele de cari dispun, tocmai fiindcă știu unde stătea aşă de sus I. Ghica, și până unde, abia, m' am ridicat eu, cutez a spune totuș, că se pare că scaunul ce ocupase el, în această Academie, este din acelea în cari specialistul cată să cuteze a îmbrățișă orizonturi mai largi.

Iată de ce, chimist prin specialitatea mea recunoscută, îmi permit astăzi să vă întrețină cu câteva chestiuni de arheologie.

Am convingerea că I. Ghica m'ar aproba, și asta mă întărește față de Domniile-Voastre.

De altfel, am mai beneficiat de binevoitoarea Domnilor-Voastre atenție, când, la 19 Martie 1904, v' am întreținut, tot în o ședință publică, *Despre Biserica și podul din Borzești, precum și o ochire relativă la Bisericile zidite de Ștefan cel Mare*.

Declar dela început că am fost atras către frumoasa știință a *Arheologiei* atât prin dorința ce am de a cunoaște trecutul țărilor române, pentru care am un adevărat cult, cât și prin faptul că mă aflu în posesia unei importante colecții, începută în familia mea, mai înainte chiar de venirea mea pe lume.

Recunosc chiar că studiile ce am început să fac răspund și la o necesitate firească a temperamentului meu; căci în curând voi fi ținut prin lege să lăsă locul meu, la catedră și în laborator, unui altuia mai Tânăr, plin de viață și care cu puteri nouă va duce mai departe lucrarea la care am luat parte mai mulți ani.

Sau mă gândiam cu groază la acele momente în cari aş putea fi redus din activitatea mea; căci pentru oamenii cari au muncit, activitatea e însăș viață, ultima depinde absolut de prima.

Dar fiindcă cunosc mediul în care trăesc, să-mi permiteți, d-lor colegi, să mai adaug două cuvinte, înainte de a intră în partea specială a acestei cuvântări. Fac aceasta nu ca justificare, dar ca limpezire a situațiunilor de felul celei în chestiune.

Un om poate el urmări două specialități?

Exemplele sunt numeroase, și toate în avantajul acestei teme. Monotonia și omoară adesea specialiști, și tocmai adevărății specialiști își creează, mai în totdeauna, muncind în altă direcție plăcută, odihnă și puteri nouă, pentru rezolvarea chestiunilor de deținute ale specialității lor.

Personal țin a declară, că dacă nu aş fi găsit puteri nouă, în lucrări de altă natură decât *Chimia*, nu aş fi produs în această specialitate, nici chiar puținul ce am putut realiză.

Mă mândresc, de altfel, ducându-mă cu gândul către acel mare maestru al specialității mele, nemuritorul Berthelot, care simția puternic această nevoie, pe când făuriă sutele de note ce a comunicat Academiei de științe din Paris.

Elenist desăvârșit, el cetiă manuscrisele inedite dela Biblioteca Națională, și astfel a putut alcătui cartea sa: *Les origines de l'Alchimie*, din 1885.

In lucrarea sa: *Science et philosophie*, el publică articole, apărute mai întâi în diferite reviste sau ziar: *Sur la science idéale et la science positive*, adresată amicului său Renan: *L'histoire de la découverte de la poudre*; *Les cités des fourmis*; *Les relations scientifiques entre la France et l'Allemagne*; *Un chapitre du siège de Paris*, etc., precum și notițe necrologice asupra lui Balard, V. Regnault, H. Saint-Claire-Deville, A. Wurtz, F. Herold și altele, relative la învățământ, etc., etc. Vedeți ce mozaic, dar în toate acestea se cunoaște omul superior, personalitate viguroasă, observațunea sigură în metoda științifică!

Cu puțin înainte de a muri, publică, în 1906, importanta sa lucrare: *Archéologie et Histoire des sciences*.

Dar să luăm pe un altul.

Distinsul chirurg francez O. Lannelongue, care a murit la 11/24 Ianuarie anul acesta, fusese președintele Academie de medicină și membru al Academiei de științe.

De multă vreme se ocupă el cu Arheologia și ultima sa notă, prezentată Academiei de științe din Paris la 4 Decembrie s. n. trecut, deci cu puține zile numai înaintea morții sale, fu relativă la: *Fouilles au hameau de Séviac près Montréal* (Gers). *Découverte d'un Gros orteil en bronze*. El creă chiar, între altele, instituții culturale sau filantropice și muzeul «Castéra-Verduzan».

Unii se miră chiar, că cineva poate să se apuce de o specialitate nouă, la o vîrstă cevă mai înaintată. Fiindcă e vorba de Arheologie, să vă citez pe Frédéric Moreau, unul din principali întemeietori și donatori ai importantului muzeu Saint-Germain, și care a început să se ocupe cu arheologia, și să facă săpături, după ce trecuse de 70 ani. Arheologia i-a servit, de altfel, aşa de bine, încât a murit la vîrsta de 101 ani.

Acum, d-lor colegi, cerându-vă iertare de a fi făcut această mică digresiune, necesară de altfel, mă grăbesc a începe cu următoarea comunicare:

I.

Chipurile divinităților GÄEA și RHEA aflate în România.

Sunt mulți istorici cu vază, cari cred că toată mitologia elenică, cu care se fălește poporul grec, s'a petrecut în munții Carpați și în special pe frumoasele vârfuri ale Caraimanului.

Originea zeilor stă tocmai în faptul că omenirea, dela început ca și mai în urmă, a zeisicat pe acei ce i-au adus mai multe servicii.

Intre aceștia se află *Rhea*, soția lui Saturn, înălțătorul, dacă nu și intemeietorul, în bună parte, al marelui imperiu pelasic.

Nicolae Densusianu, în monumentala sa operă *Dacia preistorică*, întrunește în capitolul: *Monumentele preistorice ale Daciei*, argumente puternice pentru a dovedi acest lucru.

Doresc, în comunicațiunea actuală, să aduc și eu o dovdă mai mult, în susținerea tezei sale. D-sa arată într'un capitol special, cum această zeitate, numită *Rhea* sau *Mama mare*, adorată sub numele de *Dacia*, *Terra Dacia* și *Dacia Augusta*, era adorată în special

în Dacia, de unde ne-a rămas nouă, până în prezent, ca: *Dochia* și *Dochiana*, în legendele noastre.

D-sa reproduce și figura unei statuete de marmoră, descoperită la Pireu, în 1855, în un templu dedicat ei, adică Mamei Zeilor.

Această statuetă se află astăzi în muzeul dela Louvre, și e prezentată în lucrarea lui Victor Duruy, *Hist. d. Grecs*, II. 653.

Regretatul Densușianu ne spune în o notă, că: «Zeița e înfățișată șezând pe un *tron cu spate înalt*, purtând pe cap drept scufă un *polos* sau *modius*, iar un capăt al *propoadei* adus peste umăr desinde până jos».

Adesea ea era reprezentată și pe un car tras de lei.

D-sa ne mai spune: «*In general zeița ne apare în acelaș costum caracteristic, ce îl poartă și astăzi femeile române din județ Romanați*».

In colecțiunea *Maria Istrati-Capșa* se află, din fericire, o statuetă a acestei zeițe, dar care cu multă măhnire constatăm că e lipsită tocmai de cap. Ea a fost cu siguranță distrusă în un incendiu, după urmele caracteristice ce poartă.

Se poate însă ușor vedea, dela prima ochire, că această statuie este aceeași cu aceeași aflată la Pireu, în 1855.

Are la fel speteaza înaltă a scaunului, același vestiment, și forma totală și până și absolut aceeași înălțime, de 0,33 cm. Ea diferă numai prin faptul că are și la stânga un leu, ca și în partea dreaptă a tronului. (Fig. 1, 2 și 3).

O transiție deci, între tronul cu un leu și carul triumfal tras de doi lei, pe care a fost uneori reprezentată șezând.

Importanța, pentru noi, consistă în aceea că această statuie a fost găsită la Romula, deci tocmai în județul Romanați, și a trebuit, cu siguranță, să aparțină templului strălucitor—după cum sunt convins—ce a existat în această localitate.

Pentru a o identifică mai bine, m'am adresat la autorul dela care și V. Duruy își trase descrierea sa. E vorba de W. Fröhner, «conservateur-adjoint du département des antiquités et de la sculpture moderne», în lucrarea sa: *Notice de la sculpture antique*, premier volume, Paris 1869.

In această lucrare găsim la capitolul:

XXVI.

540. — Divinités Étrangères.

Cybèle,

adică Mater Dei.

Iată descrierea ce face:

«Coiffée d'un *polos*, la mère des dieux est assise sur un trône à dossier très élevé. Ses vêtements se composent d'un chiton talaire, retenu au-dessous du sein par une bandelette, et d'un manteau étendu sur les genoux. Quatre longues boucles de cheveux encadrent sa figure et retombent, deux de chaque côté, sur sa poitrine. Ses pieds sont chaussés de souliers.

«Quant aux attributs de la déesse, ils sont malheureusement brisés, mais on voit que sa main gauche a dû reposer sur un tambourin. Un lion est assis à sa droite.

«Ce motif a été imité tant de fois qu'il doit remonter à un original célèbre peut-être à la Cybèle de Phidias».

Ca detalii mai adaogă:

(*Parties brisées*: L'extrémité du nez et du pied droit; la main gauche, le bras droit de Cybèle. La patte droite de devant du lion).

și o caracteriză:

«Charmante sculpture en marbre pentélique. Époque d'Alexandre le grand. Trouvée au Pirée, dans les ruines du Temple de Cybèle (Metroon), pendant la guerre de 1855. Donnée par M. le comte de Nieuwerkerke, Surintendant des Beaux-Arts, Hauteur 0,33 m.».

Tot din importanta descriere a lui Fröhner, se constată că la muzeul dela Louvre mai sunt încă două Cybèle, înalte una de 0,75 m., dintre cari cea de sub No. 541 «est assise sur un trône, dont les bras sont supportés par deux lions»... deci intocmai ca a noastră. Cine știe dacă și această din urmă, ca și cea descrisă de Fröhner, nu avea aceleași atrbute: «Coiffée de la couronne murale (mater turrita, tarrigera). «Elle tient de la main droite étendue un rameau de pin ou de cyprés, arbres qui lui étaient consacrés, de la gauche un tambourin», (pag. 478).

Câte odată leul, mai mic, era culcat pe genunchile sale, cum descrie una sub (No. 543).

Notez, de asemenea, că în un «bas-relief» dela muzeul *Marciana* din Venetia, Mater Dei e reprezentată în picioare, cu un leu alături, iar lângă ea se află Attis (1).

Dacă statua noastră nu are capul păstrat, găsim totuș în aceeași încalitate, cu siguranță din același templu, lucrat în cea mai frumoasă marmoră, mai mare puțin ca în natură, un cap coronat cu același *polos* sau *modius* și care a constituit, probabil, o admirabilă statue a aceleiași zeițe.

Ca mărime ea a trebuit să fie impunătoare. Ca lucrare e de o artă desăvârșită (Fig. 4).

Această bucătă aparține aceleiași colecțiuni.

Această splendidă statuă, căci nu e o cariatidă, dacă aşa a fost, e cu totul locală ca factură, în ce privește ornamentația capului. Totuș o mai găsim la fel, în un exemplar din colecțiunea de *Terres cuites Grecques funébres*, făcută de *Prosper Biadort*, pl. XVI, din frumoasa sa lucrare din 1872.

Această cunună primă, comănăcel, «cârpa», cum se zice astăzi, se potrivă foarte bine pentru o cariatidă. Iată de ce credeam mai întâi a avea a face cu o cariatidă, în ce privește marele cap dela Romula. Dar aceasta ar deferi aşa de mult, în cazul acesta, de cele grece clasice, cum se poate vedea, spre exemplu, la admirabilele cariatide dela «Erechtheion» dela Pireu, din lucrarea lui Victor Duruy (2).

Acolo, se vede ușor că avem a face cu un obiect susținut pe cap, ca motiv arhitectural, dar nu ca un ornament al capului.

Pe urmă, o cariatidă nu putea fi aşa înaltă, și urmele ornamentelor superioare, ce se pot constata încă, dovedesc în deajuns, că avem a face cu capul unei mari și admirabile statui.

Dacă nu reprezintă pe Mater Dei, ea nu putea fi decât Zeița protectoare a urbei Romula! Viitorul sper că va lumenă această chestiune.

Cred că tot dela această Zeiță s'a inspirat artistul care a făcut frumoasa statuă a Zeiței, care personifică orașul Lutetia, descoperită la Paris și care se află la Biblioteca Națională din Capitala Franței (3).

Aici este cazul să adaug, că adeseori și alte zeițăti, ca de pildă Hera sau Juno, poartă pe cap aceeași coroană.

Aceasta se vede bine în figura 3, din tabla 20, din lucrarea:

(1) Victor Duruy, I. c., pag. 306.

(2) *Histoire des Grecs*, Tome II, pag. 338, 1888.

(3) *Guide illustré du Musée de Saint-Germain*, par Salomon Reinach, Paris, pag. 82.

Tabele pentru exerciții arheologice, culese de Gr. Tocilescu, București 1897.

Acolo se reprezintă Hera, la judecata lui Paris, după o pictură colorată în roșu și aflată pe un vas.

Ornamentul capului este semnificativ și în totul se asemănă cu acel al marelui statui dela Romula.

Să nu uităm însă, că și Hera era regina zeilor, că era sora și soția lui Jupiter, copii deci ai lui Saturn și ai Rheeii. Prin urmare trebuia să aibă aceleași însemne ca și mama sa.

Capul despre care vorbim a fost găsit tot la Romula, localitate de o extraordinară importanță pentru trecutul nostru. De sigur că aparținea templului ce există, în acea parte, ridicat ca și la Pireu în onoarea ei și despre care am atras mai de mult atențunea Academiei, pentru a se face exproprierea locului.

Un particular, iubitor al trecutului, a cumpărat în urmă acest important teren, și-i dorim din inimă să facă săpături sistematice.

Probabil că se vor găsi acolo resturile acestei frumoase podoabe din vechime.

Să mai aflat la noi, și se găsesc încă la Muzeul Național din București, și faptul acesta merită osebită atenție pentru noi, mai multe pietre ce reprezintă tot pe *Cybele*, pe Mater Dei, pe Dacia Augusta.

Toate însă, din nenorocire, sunt foarte mult striccate și nici una nu are capul. Cea mai bine conservată e înaltă de 0,25 m., lată de față de 0,12 m. și groasă, la bază, de 0,10 m. Ea are puiul de leu în brațe, și trebuie notat că e găsită tot la Romula.

Alta, mai mică, găsită la Constanța, e de o factură cu mult mai neîngrijită, și este făcută tot cu un leu mic pe brațe.

Mai sunt două mai mici, tot cu leul pe brațe, și alta, înaltă de 0,25 m., cu leul la dreapta, ca și cea de la Paris.

In fine se mai află una, care are soclul destul de înalt, astfel că aveă aproape 1 m. înălțime, și Cybele purtă iarăș puiul de leu tot pe brațe.

Nici una dintre aceste din urmă nu are indicat locul unde au fost găsite în țară.

Toate aceste resturi importante stau strânse fără a fi expuse lămurit. Când oare nefericitul de Muzeu, național încă, care are acum un director Tânăr, pricoput și plin de voință, și un personal de seamă, va avea localul necesar și mijloacele indispensabile pentru

a putea să corespundă, cât de puțin, dacă nu necesităii momentului, cel puțin de a nu jigni simțul nostru de demnitate națională.

Dintre toate aceste statuete, una numai a fost descrisă de Tocilescu în lucrarea sa: *Monumente epigrafice și sculpturale* din 1908. Iată ce aflăm la pag. 514—517:

Descripția.

«Pe un tron cu rezemătoare (care lipsește) stă zeița, mamă a zeilor, cu piciorul drept scos înainte, având în poală un leu lungit cu capul spre stânga. E îmbrăcată cu chiton și cu himation așezat pe picioare; la stânga zeiței se vede semidiscul, pe care probabil îl ținea cu mâna».

Monumente de ale Kybelei tronând.

«Acelaș chip de reprezentare, încă în proporțiuni ceva mai mari, ni-l prezentă o Cybelă tronând, găsită la Constanța și aflătoare acum în colecția Muzeului».

Proveniența.

«Nu se știe unde a fost găsit; a făcut parte din colecția Generalului Mavros (No. 67 inv. gener. cu indicația: «O vestală pe tron»).

Natura.

«Marmură, lipsește capul, care de sigur purta un modius sau o coroană murală; de asemenea brațul drept și rezemătoarea tronului: pentru rest, conservarea este bună».

Epoca.

«Lucrare mijlocie; secolul al doilea d. Hr.».

Dar muzeul nostru mai posedă o piesă, de o extremă importanță pentru noi. E o Cybelă călare pe un leu și însoțită de Attis, legendarul ei prieten. Această piesă e făcută în alamă, e bine conservată, și e de o mare vechime, după toate caracterele ei artistice (1).

E demn de observat că a fost găsită la Năeni, județul Buzăului,

(1) A fost publicată de Tocilescu în *Revista pentru Istorie*, No. 8.

nu departe de Pietroasa, unde s'a aflat și marea cumoară de artă pelasgică, Cloșca cu pui.

Am convingerea că priceputul nostru coleg, d-l Pârvan, va prezintă, în curând, Academiei un studiu descriptiv și de identificare, relativ la această grupare, indicând aproximativ și epoca la care a fost făcută.

Acstea numeroase statuete ale Rhei, și marea statuă dela Romula, ne dau cea mai desăvârșită dovadă, nu numai despre existența, de pe vreme, a acestui cult în țara noastră, dar după cum o dovedește N. Densușianu, despre nașterea chiar a acestui cult în Dacia, unde femeile, chiar acum, nu numai în Romanați, dar pretutindeni unde se află de-ai noștri, după atâtea mii de ani, mai poartă pe capul lor o podoabă la fel.

Dar ceeace arată mai mult, nu numai cultul primelor faze, la noi, ale acestor credințe devenite mitologice mai în urmă, dar până la un punct dovedește, cred, chiar geneza sa la noi, e că în aceeaș colecțiune și tot din Romula, avem încă o neprețuită statuetă, care reprezintă pe *Mater Gaea*, sau soția lui *Uranus*, primul mare fondator al vastului imperiu pelasgic, cunoscută și până astăzi, în legendele noastre naționale, sub numele de *Baba Caia*.

Nu avem decât a observă această statuetă, pentru a ne da seama că ea reprezintă *Geneza*, nașterea omenirii.

Se vede ușor cum, din organul sexual al Zeiței, ieșe copilul, ceeace reprezintă geneza neamului omenesc.

Alăturata fotografie a acestei statuete, mai lămurit ca orice altă descriere, dă seamă cum ea este lucrată (Fig. 5).

Statueta e făcută din calcar(1) și are o înălțime de $9\frac{1}{2}$ cm. Ea pare a fi fost vopsită prin imersiune(?) în o substanță verzuie.

Dar nu numai în acest chip pare a fi fost reprezentată *Gaea*, căci tot în colecțiunea citată mai sus se mai află și alăturata statuetă, făcută în teracotă, și care reprezintă de sigur tot pe *Mater Gaea*, ceeace reiese, atât din dimensiunile speciale ale abdomenului, indicând starea de graviditate, și asupra căruia ca indicație specială se află pusă mâna stângă, cât și din faptul că corpul ei este gol, purtând o draperie numai pe picioare (Fig. 6).

Toate aceste obiecte provenind din colecțiunea fostului maior

(1) Puțină substanță din ea, calcinată pe o lamă de platin, ne dă o cenușe foarte alcalină. Părțile superioare se innegresc mai întâi, dovedă că ele conțin puțină substanță organică.

Țupagu, care colectase în special în Oltenia, trebue prin urmare să fie găsită tot în acea parte a țării.

Fiindcă colecțiunea Maria Istrati-Capșa posedă numeroase obiecte de seamă, culese de fostul maior Țupagu, să-mi fie permis, pentru a cinsti memoria acestui priceput culegător, care a scăpat dela pierzare atâtea obiecte importante, se spun că el se retrăsese din armată, cu gradul de căpitan, și avea o ocupație care-l făcea să cutreiere toată Oltenia. Atunci a adunat, cu băgare de seamă, noțând toate datele necesare, numeroase obiecte, pe care le avea trecute în caiete speciale. Voind a se desface de ele, îmi fu trimis de d-l T. Speranță, în 1905, când am putut mări colecțiunea de mai sus cu admirabilele obiecte adunate îndelung timp de el.

Sunt convins că săpăturile ce cătă a se face, în principalele noastre stațiuni arheologice, vor deslegă în mod clar ceeace acum e cuprins în aşa zisul: *Preistoricul nostru*, și vor elucidă și cheștiunea de față, asupra căreia mi-am permis să atrag atențunea Academiei.

Am vorbit mai sus despre faptul că femeile din Romanați poartă și astăzi pe cap un ornament care reamintește vechea podoabă a împărăteselor zeificate.

Acest obiceiu nu este însă ceva localnic, numai al Romănățenilor. El se găsește aproape pretutindeni unde se află Români sau populațiuni vechi slave, ca: Rutenii cari l-au luat, prin imitație, dela Români, sau l-au moștenit și ei dela vechii locuitori pelasgi.

Toate aceste ornamente, pe care le voi descrie îndată, reprezintă vechea podoabă clasică, după cum o dovedesc multe resturi din vechime, între cari și aceea reprezentată prin alăturata statuetă în teracotă, de origine din Pergam, și pe care am putut să mi-o procur în 1907 la Smirna.

Se vede bine ornamentațiunea capului, aproape ca la Romănățence, cu maramă pe deasupra, cum se întâmplă în multe părți din țara noastră, până în prezent.

Cât de mult diferă această podoabă a capului dela această statuetă, care avea un înțeles religios, prin urmare nu îndepărtat de al statuinelor găsite la noi, de ornamentul întrebunțat în de comun, în arta greacă, pentru a reprezenta zeițele sau femeile lor!

Dau aici, în privința ornamentului dela noi, mai multe date ce am putut să-mi procur.

Voiu începe cu alăturatele admirabile tipuri, datorite marelui nostru Grigorescu, făcute după 1870, în Romanați. Din nefericire pânza aceasta nu se mai află la noi în țară, dar la un amator din Paris.

Grație ei, se poate foarte bine vedea, în ce consistă acest ornament care acum e pe cale de a dispărea (Fig. 7, 8 și 9).

Și dacă se păstrează încă, cam identic din punctul de vedere al aspectului exterior, cum se poate observă în alăturatele două fotografii, el însă este schimbat cu totul, căci femeile poartă acum sub maramă un fes roșu, de o formă ceva particulară.

Inainte se purta un conciu făcut ca *Cârpa*, de care vom vorbi mai în urmă, și prin urmare originea și tradiția erau aceleași și iată ce am aflat, dela d-l Marin Lăpădat, primarul comunei Osica de sus din Romanați, în ce privește portul fesului (Fig. 10 și 11).

«Am întrebat, ne spune d-sa, în privința portului fesului de unde se trage, pe locuitorul *Ilin Mustață, din Osica de sus, Romanați, în etate de 98 de ani, care mi-a spus că: pe când era copil cu oile, se purta în locul fesului de astăzi un conciu făcut din o nuiă subțire și moale, astfel ca să se poată face cerc, măsurat pe capul femeii care îl purta. Pe această nuiă o înfășoară cu cărpă cum sunt oblamicile cari le poartă covrigarii în cap, peste cari pune tava.* După aceasta, *un Grec, anume Tanasache, a adus din Turcia un fes pe care l-a dat la o femeie din Cioroiu, în altă parte nu se pomenea asemenea fesuri. Dela Cioroiu s'a împrumutat portul și în comunele vecine la noi. În Osica prima care a pus acest fes a fost Ilinca Nicolae Mustață, cununata mai mare a celui de sus, Ilin Mustață».*

Iată cum obiceurile noastre cele mai bune sunt zădănicite și înlocuite prin altele cari n'au nici un înțeles.

Cercul vechiu, făcut din o nuiă sau, ca în părțile de nord, din o bucatică de lemn subțire, întoarsă circular, reprezentă noțiunea coroanei, pe care au purtat-o împărătesele zeificate, acelea tocmai cari erau zeificate ca născătoare ale omenirii. De aceea ornamentul se pune pe cap numai a doua zi de cununie (Fig. 12).

Acest ornament de lemn, prin faptul că este învelit prin o cărpă colorată sau nu, ornamentată adesea în diferite moduri, poartă chiar numele de *cârpă*. Am fost surprins a găsi acest ornament, îmbrăcat cu roșu, cum cred că au fost la început la ai noștri, la Rutenii din nordul Basarabiei, de lângă Hotin, după cum se poate vedea din alăturatul eşantilion, pe care mi l-am procurat acolo, și

pe care ei îl numesc *Kerpa*. Această denumire arată lămurit că Rutenii au împrumutat obiceiul dela Români.

Și la noi în țară, acest obiceiu se află foarte răspândit, după cum îl reprezintă alăturata fotografie din comuna Buda, județul Râmnicul-Sărat (Fig. 13).

In partea sudică a jud. Vlașca, dar nu în mod general, se poartă până în prezent o roată de fier sau lemn, învelită cu o cârpă. Numirea locală este *Chemelet*, după cum am aflat-o dela d-l Remus N. Begnescu, învățător din comuna Pietrele.

«Acest ornament ce-l poartă femeile pe cap — îmi scrie D-sa — este făcut dintr'un cerc de fier sau de lemn înveluit cu cârpe, ce-l poartă numai femeile măritate — fetele nu — în comunele Târnava de sus, Târnava de jos, cătunul Comoara, comuna Răsuceni, etc., din județul Vlașca».

Ornamentul acesta se poartă și în Moldova, unde a trecut și la Țigani, și chiar la o bună parte din populațiunea ungară.

Nicăieri însă nu s'a păstrat mai bine ca în acea frumoasă și scumpă regiune numită Bucovina.

Populațiunea de acolo, mai aproape de obârșia vechilor capitale ale Moldovei și a monumentelor scumpe, prin trecutul lor și prin rămășițele sfinte neamului, ce păstrează în ele, a măntinut mai bine obiceiurile cele mai vechi, le-a păstrat cu sentimentul artistic ce o caracterizează, și cu înălțimea sufletească, prin care se impun atât de mult atenției noastre.

Cum am aflat despre cele ce se petrec acolo, m'am adresat aleșului și simpaticului nostru coleg, părintelui Dan dela Straja, care mi-a dat cele mai bune lămuriri pe cari țin a le transcrie în întregul lor, mulțumindu-i cu această ocasiune, atât pentru aceste date cât și pentru mostrele trimise.

«La Români din Bucovina, dară și din alte țări — zice d-sa — există obiceiul că mireasa a două zi după cununie se îmbrobode cu ștergar sau și cu o basmă de mătasă. Luni adecă, se adună nuntașii la casa celor însurați și nuna cea mare despletește pe fina ei și ii pune sau ii face «cârpă», după obiceiul locului.

«In cele mai multe comune din districtul Rădăuțului, cârpă constă din o bucată de pânză albă, care se întinde astfel pe un cercurel de lemn, că ea dimpreună cu cercul formează un fel de scufie, în forma unui cerevis de al studenților burșicoși din Austria și Germania. Marginea acestei cârpe este frumos cusută cu roșu și negru, de care sunt atârnate două ațe lungi, cari se impletește în cozile

părului tinerei neveste, cari atârnă în două sau în una pe spate; ațele astfel împletite țin cărpa pe creștetul capului nevestei, ca să nu cadă jos. Înnegrindu-se, cărpa se desprinde de pe cerc, și se înclocuește imediat cu alta curată, iară prima se spală. Fiecare femeie își face mai multe cărpe pentru a le putea schimbă cât de des. (Fig. 14 și 15).

«Femeia măritată umblă în casă și pe lângă casă în cărpă, peste drum ieșe c' o basmă pe deasupra ei, iară în sat numai c'un ștergar alb ca omătul, cu care se îmbrobode pe deasupra cărpei. (Fig. 16).

«In părțile Strajinetului, Sucevei, Siretelui, ba și ale Câmpulungului, Tânăra nevestă își impletește părul capului ei aşă, că face din el o cunună deasupra creștetului, iară deasupra poartă, în casă și pe lângă casă, un fes roșu însă fără de canaf. Ieșind ea peste drum la o vecină, iea deasupra fesului o basmă de lână sau și de ață, iară când ieșe în sat, se îmbrobode peste fes cu ștergarul».

Trebue să adaug că fesul, chiar roșu, fără canaf, se purtă, după anumiți cercetători, în aceste părți ale Europei, cu mult înainte de sosirea Turcilor. D-l Dan continuă:

«Murind bărbatul unei femei măritate, ea depune pe loc cărpa, fie ea scufie sau din păr, își despletește părul capului lăsându-l să cadă despletit pe spate și se îmbrobode cu ștergariul. Ea cu capul gol nu umblă nici când.

«După ce au trecut șase săptămâni de doliu, văduva iarăș își pune sau face cărpa, care apoi o poartă până la moarte (1).

«Cărpa este uzitată și la nevestele rutene (rușe) din Bucovina, însă ea se face în totdeauna din părul nevestei adaos cu buciu, dacă-l are, iară dacă nu, apoi din niște petețe de pânză sau cu buciu împletite cu cât păr are și deasupra se așează o basmă colorată sau fesul cel roșu, care îl poartă numai în sau lângă casă; ieșind însă în sat, atunci se îmbrobodesc peste cărpă și fes cu șter-

(1) In o epistolă ulterioară, colegul păr. Dan îmi mai scrie:

... «în alăturare 2 fotografii pe care se vede, pe una cărpa purtată pe creștetul capului și pe alta cărpa acoperită cu ștergarul. Femeia fotografiată este o văduvă Tânăra din Straja și este îmbrăcată în portul local care măsurat cu starea ei de văduvă este cam săracuț. De altfel femeile poartă cămași cu mânele cusute cu negru, tot aşă și gulerul sau cum îi zic pe aici Ciupagul (Fig. 17 și 18).

«Partea de jos a corpului este învelită cu catrință, care numai ea se poartă prin Straja, iar picioarele sunt încălțate cu opinci. Femeile mai avute poartă papuci de șnumit sau și ciubote destul de elegante. Mijlocul este legat cu frângie-cingătoare, țesută din lână, în feluri de colori și desemne. Pieptul se investează cu un pieptărăș, deasupra se poartă un pieptar mai lung și deasupra lui un suman negru».

garul, ca și Româncele, sau cu un tulpan mărișor, de regulă în culori intensive roșu și galben. Ștergare poartă ele în părțile Cățmanului și pe șesul Cerencușului, iară în părțile Nistrului tulpane colorate.

«Huțancele de prin munții Bucovinei își invălesc capul acasă cu câte o basmă, ieșind ele în sau sau plecând spre oraș, atunci se îmbrobodesc c' o mulțime de tulpane, aşă însă că părul capului de deasupra frunții, format în zulufi, cât și urechile trebuie să fie văzute. Capul astfel îmbrobotat al unei Huțance are dimensiuni foarte mari, cari îi cam diformă fața altfel destul de frumoasă. Se înțelege că toate tulpanele Huțancelor exceleză prin culori foarte intensive, mai ales însă roșii și cu flori. Tulpanul de deasupra se aşează aşă pe cap, că capetele lui atârnă, fără să fie legate, pe spate deasupra pieptarului sau scurtului sumăeș.

«Lipovencele din Bucovina poartă și ele subt basmăua de lână sau mătase colorată un fel de cărpă, care o formează ele din păr și pete ce de pânză și care cărpă se numește: обручникъ (obručnik) = cerc sau kurka (chicica)=ridicătură.

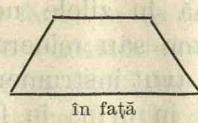
«Tigăncile din Bucovina se acomodează în acoperământul capului datinei locului în care se află».

Dar chiar în Bucovina, cărpă nu se poartă la fel, de altmintrelea ca și în cuprinsul terii noastre.

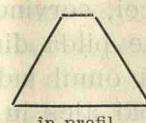
Iată datele ce-mi dă d-l V. Mironescu, bun cunoșător al împrejurărilor poporului român:

«În alte părți ale Bucovinei, cărpă e cu mult mai înaltă, și se apropie de forma exteroiară a coperișurilor capului din Romanați, zugrăvite de Grigorescu și reprezentate prin statueta dela Pergam.

«Kerpa (așă numită de locitorii de peste Prut) este o anexă la coafura femeilor din satele: Revna, Mamăești, Lujani, Stănceni, Berhometele, Sipenitul și a. Forma *cârpei* este cea următoare:

în față

în profil

făcută din câlti sau buci, cum ii zic Bucovinenii, și acoperită deasupra cu pânză de cânepă cusută.

«Această *cârpă* femeile o aşează drept deasupra creștetului, o fixează de păr și o îmbracă pe deasupra cu ștergarul sau broboadă, care se prezintă ca în figura alăturată» (Fig. 19 și 20).

Ceeace este curios, e că în anumite părți ale Bucovinei cărpa este purtată și de fete. Iată datele ce îmi procură tot d-l Dr. Mironescu:

«*Cărpa* de toate zilele, purtată de femeile din Bucovina, prin excepție numai de cele măritate, se transformă cu totul la fete. Pe când femeile măritate poartă «cărpa» acoperită cu un ștergar, fetele o poartă în formă de coroană așezată numai pe cap, cu părul despletit și împodobită cu pene de păun, panglici colorate, monete, etc., pe când la gât poartă ele un gherdan bogat împletit cu mărgele mici și multicolore» (1). (Fig. 21).

Inainte de a termina această notiță, trebuie să mai adaug că dacă Comanacul, până la Mitra Papală, sau acea a Patriarhului Constantinopolului, este ultima fază a coroanei împăraților, cari erau și capii religioși ai statelor lor, micul comanac al maicelor noastre, aşa de aproape de cărpa mirencelor, și care se păstrează numai la maicele bisericilor ortodoxe răsăritene, este ultima reminiscență a coroanei și gătelii *Gäeiei și Rheeî*, marile împăratese zeificate de omenire, la începutul civilizației, și a servitoarelor primelor altare păgâne.

II.

Arta olăriei din prima fază a apariției ei a beneficiat de artele preexistente și în special de cioplirea în lemn.

Ceramica este una din părțile cele mai frumoase ale Arheologiei. Studiul preistoriei și studiul istoriei ne dovedesc două fapte.

Mai întâi, se constată că, la unele popoare, și în regiunea Daciei cu deosebire, ceramica există din cea mai mare antichitate.

Al doilea, că multe popoare nu au cunoscut industria, nici chiar casnică, a ceramicei, servindu-se, până în zilele noastre, de vase altfel făcute, ca de pildă din piei, lemn sau minerale.

Cu siguranță că omul îndată ce a avut instrumente apropriate, în cremene, os, și mai ales în bronz și în urmă în fier, a lucrat de predilecție lemnul.

Vasele de lemn sunt primele de cari s'a servit el.

(1) O cămașă de în cu râuri și o fotă lila sau verzuie, cu dungi roșii sau altele, desăvârșesc acest costum foarte pitoresc. Ghetele sunt și ele cu totul deosebite de cele de toate zilele și sunt de coloare sau galbenă («ocre crome») sau roșie și de forma următoare: (Fig. 22).

Caucele ce mai avem încă la munte, făcute din lemn scobit, au trebuit să fie primele vase făcute de om. De sigur cam în astfel de vase se fierbea mâncarea cu pietre înroșite.

La noi facem încă acelaș lucru în multe localități pentru înfirbântat băile.

Tot astfel s'au petrecut lucreurile, până acum 100 ani, în Siberia de nord, servindu-se indigenii de pielea animalelor, precum și în Hebride, la nordul Scoției.

Dar când omul a început să facă vasele de argilă, el avea deja oarecare abilitate în a decoră obiectele de lemn sau de os, cu care se servia.

In ceramică se observă că primele vase erau ornate cu unghia, cu vîrful degetelor, înțepate cu vîrfuri de lemn, sau ornate cu o funie strânsă în jur. Adeseori, mai în urmă însă, se făceau tipăriuri, cu diferite figuri convenționale, scobite în lemn și cari se imprimau în partea moale a argilei.

Dar nicăieri nu am văzut indicată o săpătură făcută pe vasul crud și moale, întocmai ca pe lemn.

In colecțiunea Maria Istrati-Capșa se află, între altele, cu deosebire două vase, cari ne indică precis acest lucru (Fig. 23).

Primul e de sigur un vas destinat cultului, pentru ars arome la templu. Se vede că e chiar văpsit în roșu la marginea superioară. Pe el se observă pătrățelele, scobite ca în lemn, în mod foarte clar.

Acest vas nu are indicația locului unde a fost găsit la noi în țară.

Dar există altul, pe care se văd liniile trase, ca la un desen regulat, și scobiturile făcute cu un os, sau cu un vîrf de cremene, întocmai cum se făceau și se fac încă crestăturile pe lemnne.

Acstea scobituri nu sunt însă destul de netede, ca la o lucrare făcută cu un instrument de bronz sau de fier, și par a fi datorite unui instrument făcut în os sau în lemn mai tare. Săpăturile acestea sunt făcute pe o bucată de vas găsită la Nazăru, pe malul luncii Siretului și la gura acestuia. Vasul a fost aflat cu ocaziunea facerii unui beciu, de către d-l Geani, sub casa ce a zidit acolo. S'au găsit cu această ocazie foarte multe resturi de ceramică, dintre cari d-l Munteanu-Murgoci mi-a adus trei bucăți.

Astfel se dovedește lămurit cum ceramică a profitat, dela începutul său chiar, la popoarele ce lucrau lemnul și oasele, de talentele lor artistice, căpătate deja.

III.

**Armele răsucite (întoarse) dela îmmormântările vechi
găsite în România.**

De multă vreme atenția mea a fost atrasă asupra unor arme de fier, găsite la noi și sucite astfel încât păreau intenționat diformate, căci nu se puteau, cu siguranță, ca în timpul luptei ele să fi fost atât de strâmbate.

Explicația am avut-o, în parte, în 1907, când am găsit în No. 1.763 al revistei științifice *La Nature*, din 23 Martie 1907, o notă asupra: *Les épées tortues des Gaulois*. În acea notă se făcea darea de seamă asupra lucrării *L'épée de Brennus par Salomon Reinach*, publicată în importanta revistă *L'anthropologie* din Paris.

La începutul anului 1908, după ce am fotografiat aceste arme, am scris mai pe larg d-lui Salomon Reinach, cerându-i avizul asupra acestor obiecte.

Obiectele ce cunosc, până acumă, sunt următoarele:

O lance, lungă de 0.68 m. din țară, de proveniență necunoscută și întoarsă după cum arată figura alăturată (Fig. 24).

O lance, iarăș din țară și tot de proveniență necunoscută, întoarsă la mijloc în unghiu drept.

O sabie ruptă și întoarsă la partea mijlocie, lungă numai de 0.39 cm.

Alta, la fel, răsucită mai mult, lungă numai de 0.36 cm.

Aceste ultime două săbii au fost găsite în jud. Dolj, în com. Gogoșiu, plasa Dumbrava de sus, situată la apus de Craiova și aproape de hotarul județului Mehedinți.

Tot acolo s'a mai găsit o suliță, lungă de 0.30 m., cu vârful în tors, ceeace având în vedere grosimea instrumentului, nu puteau să se facă fără întrebunțarea unei forțe mari.

Aceste trei obiecte s'aflat la locitorul C. Iordăchescu.

Tin a adăogă aici, că în muzeul din Budapesta se găsesc numeroase arme preistorice, întoarse în mod de necrezut, și altele admirabile din epoca română sucite la fel (Fig. 25, 26 și 27).

Voiu cită următoarele:

Arme de fier îndoite, dela St. Michael în Krain (1).

Idem la Idria di Baca în Küstenland.

(1) Arme: lănci îndoite, cu deosebire în Krain la Nossenfuss.

Idem la Perkatai, arme întoarse, importante în Ungaria.

Oricare ar fi obiceiul care a făcut ca aceste arme să fie răsucite astfel, nu e mai puțin adevărat că el trebuie să fie foarte vechiu, deoarece s'a petrecut și în epoca de bronz, ceeace de altfel nu găsesc a fi fost încă semnalat până în prezent.

O astfel de armă se află reprodusă de Tocilescu, în stampele din lucrarea sa: *Dacia înainte de Romani*, despre care găsim la pag. 799, următoarele:

«Aci trebuesc menționate și două lamine de specia săbiilor de bronz, una de tot încovoiată, păstrață în muzeul Bruckenthal din Sibiu și reprodusă pe tab. D, fig. No. 11». (Vezi: Fig. 28).

De asemenea în Muzeul nostru Național se află mai multe arme de bronz, rupte intenționat și de o rară frumusețe.

Par — după inscripția cam rău pusă — că toate să fi fost oferite Muzeului de d-l D. Sturdza.

Două poartă inscripția că ar fi găsite la *Ispanlaka* în Transilvania (1).

Una din aceste lănci, destul de lungi, aproximativ de 60—70 cm., e îndoită la vârf și ruptă în mai multe bucăți.

Se mai află un tesac de bronz, foarte bine făcut, găsit la Predeal. El a fost îndoit și rupt în două, bronzul nefiind prea elastic (Fig. 29 și 30).

Regret că nu se face o descriere mai amănunțită a acestor obiecte. Mulțumesc d-lui Pârvan pentru aleasa bunătate de a le fi adus la această ședință a Academiei.

Citez aceste fapte, deoarece nu cunosc, până acum, vreun caz în care să se fi menționat vreo armă de bronz, răsucită astfel.

In epistola mea adresată, la 25 Ianuarie 1908, d-lui Salomon Reinach, scriam între altele următoarele:

«En effet les épées gauloises pouvaient facilement être courbées ou gravement déformées dans les luttes, corps à corps, du temps. La qualité de leur fer l'explique facilement; l'arme en acier se brise, celle en fer presque mou est facilement tordue ou ébrechée par les coups. Que le guerrier gaulois ait eu souvent besoin de quitter le front de combat pour remettre son arme en bon état c'est absolument probable. Ou Polybe s'est trompé, c'est

(1) *Ispanlaka* este pe românește *Spălnaca*, localitate aflătoare pe Mureș, lângă Uioara sau Marosujvár.

en admettant la même origine pour les armes souvent très déformées trouvées dans les tombes celtes.

«Je me permets de vous faire parvenir la photographie de quelques épées tordues, trouvées en Roumanie, dans l'Olténie, donc, dans la partie la plus occidentale du pays et justement là par où les Romains ont attaqué les Daces.

«C'est également dans cette contrée que l'élément Roumain, issu de la fusion Daco-Romaine, s'est tout d'abord et très fortement constitué et manifesté.

«Je ne saurais dire exactement si ces épées ont été trouvées dans des tombes.

«Probablement qu'en enterrant le héros, on détruisait ainsi son arme préférée pour qu'un autre, moins digne, ne puisse plus s'en servir et l'avilir.

«Dans nos régions, les scythes aussi, enterraient leurs chefs, à cheval, et portant leurs armes.

«Chez le peuple roumain actuel, l'habitude de casser des vases en terre cuite sur les tombes, existe encore et c'est même un usage très répandu.

«Si les armes que je possède sont du II-e—V-e siècle ou même plus récentes, cette coutume de les déformer s'expliquerait par le fait que l'Empereur Trajan avait avec lui non seulement beaucoup de colons mais même des légionnaires Gaulois et Ibères».

D-sa îmi răspunse, între altele, cele ce urmează, arătându-mi și părerea sa de rău de a nu fi putut veni încă în România, la care i-am răspuns că poate veni cu incredere și că va fi primit cu multă distincțiune:

«Je vous suis très reconnaissant de votre envoi et prend la liberté de vous adresser en échange mon mémoire sur les épées intentionnellement récourbées et quelques-uns de mes travaux d'histoire et d'archéologie. Le fait que des épées de ce type ont été découvertes en Olténie est pour moi nouveau et intéressant; vos vases et vos statuettes le sont aussi.

«L'archéologie roumaine m'a toujours beaucoup intéressé; un de mes premiers livres a eu pour objet la colonne Trajan, que je n'ai cessé d'étudier et dont je compte publier bientôt une édition à bon marché».

Cu această ocaziune d-sa îmi trimise mai multe lucrări speciale, între cari și aceea relativă la spada lui Brennus.

Se pot vedea, din această lucrare, toate argumentele aduse de d-sa precum și de căpitanul Sigrais, membru al Académie inscripțiunilor. D-lor dovedesc că Galii aveau arme bine făcute și că

Polybiu s'a înșelat în interpretarea sa, deoarece numai în urmă s'a constatat că: «*C'est de nos jours seulement qu'on a cessé de croire qu'une agglomération de tombes marquait l'emplacement d'un combat*», după cum spune la pag. 355.

D-l Reinach admite credința religioasă după care: «*le mort est un homme brisé; il faut que les objets qui l'accompagnent dans la tombe soient brisés aussi*», cum aflăm la pag. 353.

Astfel că încheie cu fraza «*La torsion des épées celtes est un rite. La mollesse du fer celtique est un mythe*», dela pag. 358.

Rezultă deci pentru noi, că obiceiul acesta a existat cu mult mai înainte, încă din epoca de bronz, în Dacia, după numeroasele arme, sucite sau rupte intenționat, ce se găsesc în această parte, și mai ales când ne gândim la numărul mare al acestora, cari odată găsite sunt aruncate și pierdute, ca obiecte fără valoare.

Mai rezultă încă după cele 3 arme găsite la Gogoșița, în jud. Dolj, că acolo nu este un câmp de luptă, dar un cimitir vechiu, în care se îngropau luptătorii, când se și sdrobiau armele cu cari ei se servise în viață.

Credința mea este încă, că în acest obiceiu, devenit un rit, trebuie să se cuprindă și respectul ce se păstră mortului, pentru bravura sa, astfel că arma cu care s'a ilustrat, să nu cadă în urmă în mâini profane.

Obiceiul acesta nu era ceva special epocii prime a fierului. Cele găsite pe teritoriul Daciei dovedesc că se ridică în timpii preistoriei mult mai înainte și anume la epoca bună a bronzului.

Mai rezultă că la Ispanlaka a fost, după cele ce am văzut adunate la Muzeu, nu numai un cimitir preistoric, dar și o veche, poate chiar una din primele mari centruri industriale din prima epocă a aramei.

Fig. 1.

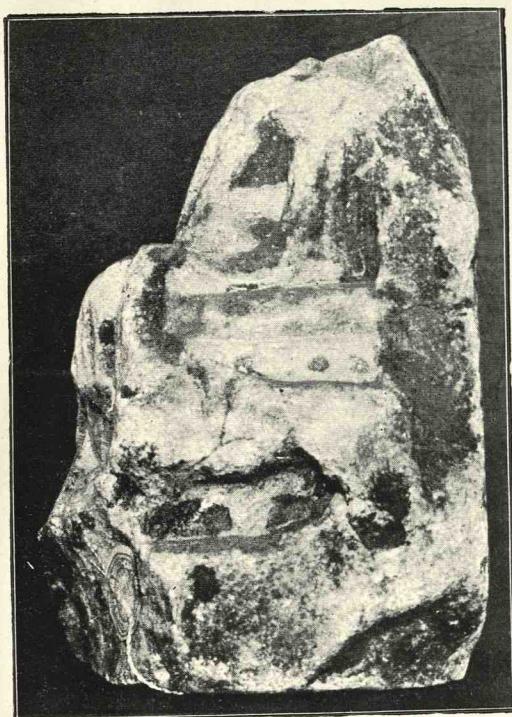

Fig. 2.

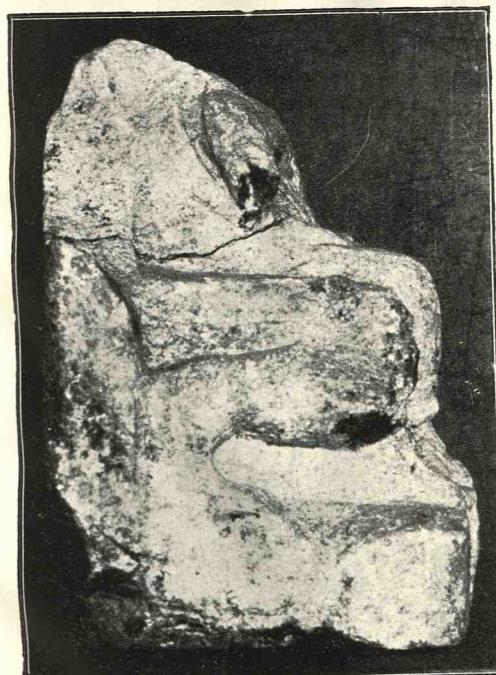

Fig. 3.

Fig. 1, 2 și 3 reprezintă pe Rhea, Cibela, sau Dochia, văzută de față și de laturi. — Găsită la Romula-Reșca, jud. Romanați. — Se află în colecția Maria Istrati-Capșa.

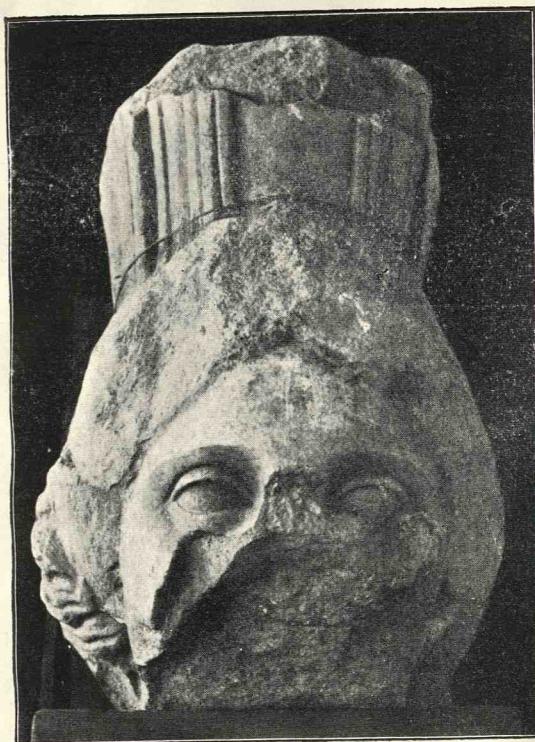

Fig. 4. — Rhea găsită la Romula.

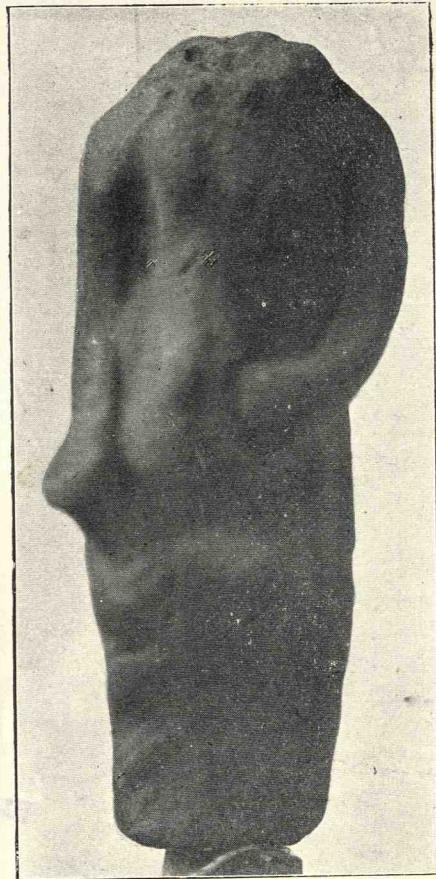

Fig. 6. — Mater Gaea, proveniență necunoscută.

Fig. 5. — Mater Gaea, găsită la Romula.

Toate aceste trei obiecte aparțin colecțiunii Maria Istrati-Capșa.

Fig. 7.

Fig. 8.

Fig. 9.

Fig. 7, 8 și 9, reprezintă, după un tablou al lui Grigorescu, trei tipuri de sătence, cu «cărpă» din Romanați.

Fig. 10.

Fig. 11.

Fig. 12.

Fig. 10 și 11 reprezintă acelaș ornament al capului, format din un fes în loc de cărpă, – tot din județul Romanați.

Fig. 12. – Cărpa, fără fes, cum se poartă încă în Romanați.

Fig. 17.

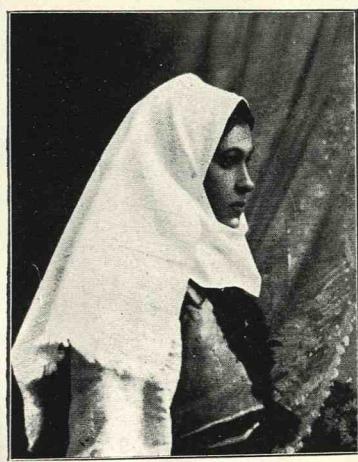

Fig. 18.

Fig. 16.

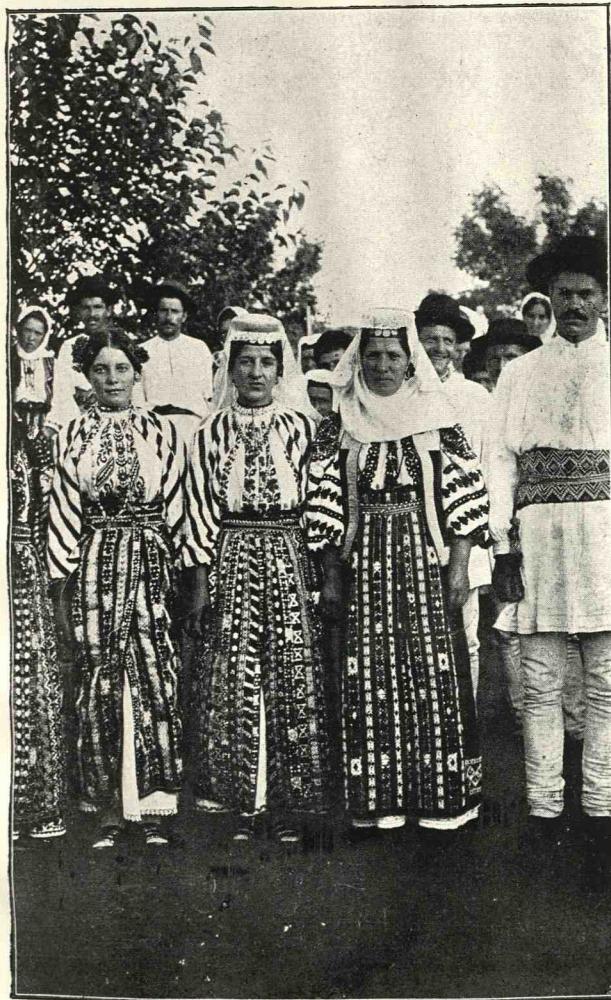

Fig. 13.

Fig. 13.— Sătence din comuna Buda, jud. Râmnicul-Sărat.

Fig. 16.— Sus în dreapta, femeie din Straja, Bucovina, cu cărpa pe cap.

Fig. 17 și 18. — Prima și a doua, reprezintă o văduvă din Straja cu cărpa singură și coperită cu stergariul.

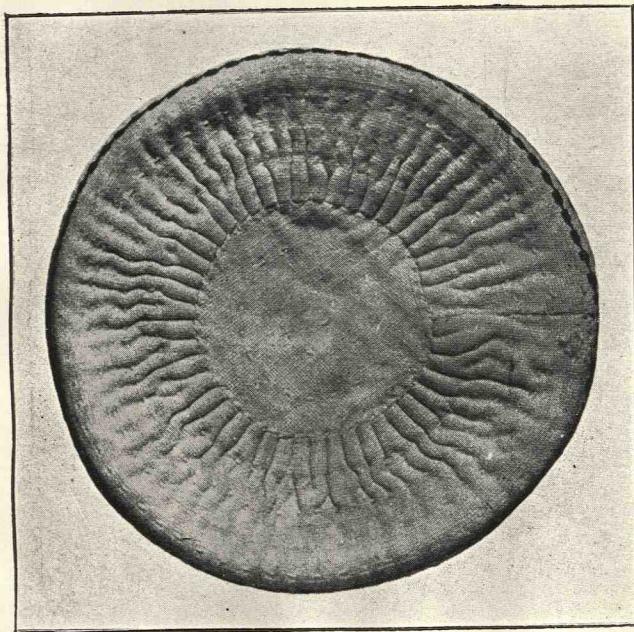

Fig. 14.

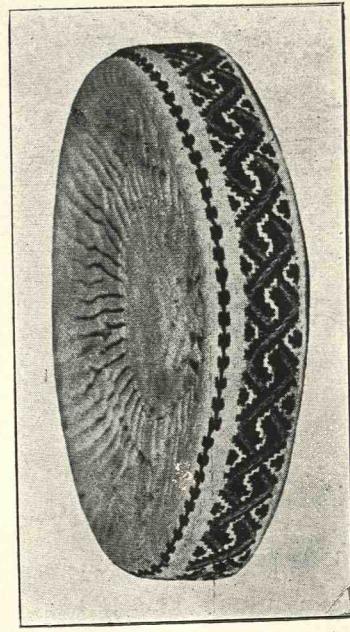

Fig. 15.

Fig. 14 și 15.—«Cărpele» lucrate cu lână văpsită, pe pânză, puse pe un cerc de lemn, purtate la Straja în Bucovina.

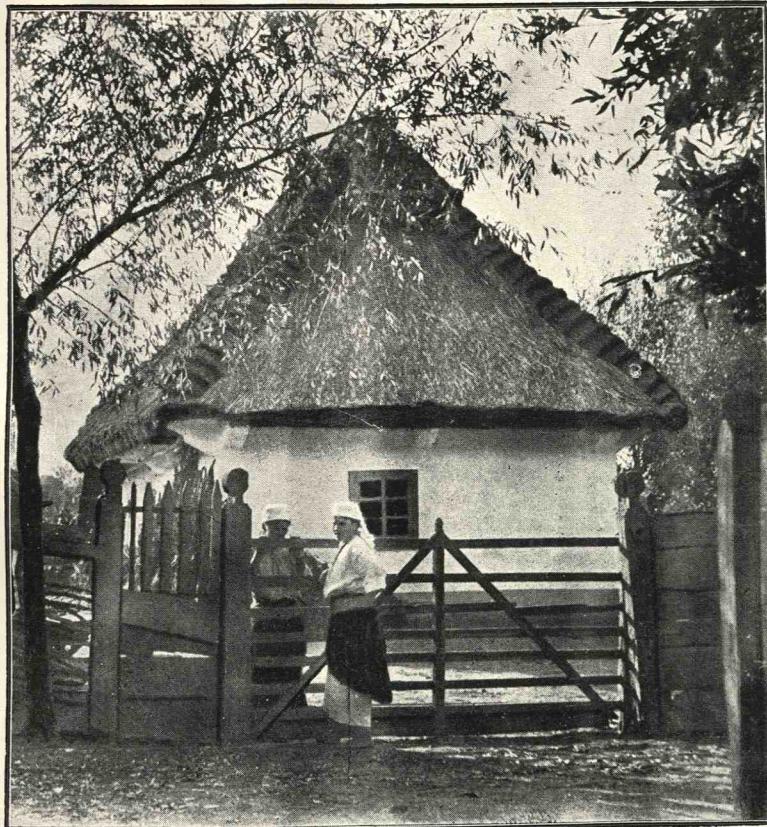

Fig. 20. — Cărpa naltă, purtată la Mămăești pe Prut, jud. Cosminului, în 1906.

Fig. 19. Cărpa naltă din Bucovina.

Fig. 21. Cărpa la fete in Bucovina.

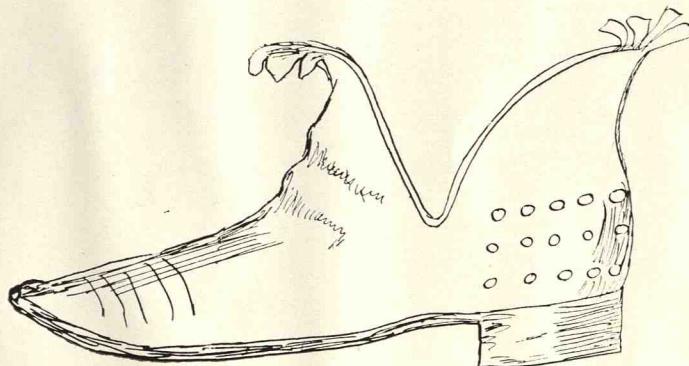

Fig. 22. Incălțăminte de sărbătoare a femeilor din Bucovina.

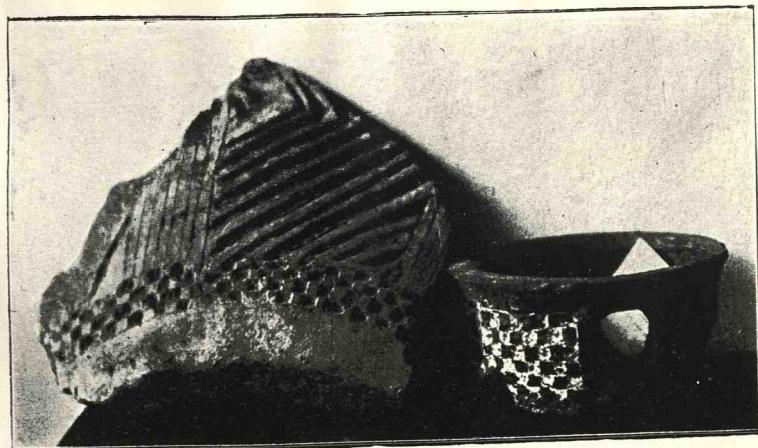

Fig. 23. Vas — cel mic — pentru ars aromăe la templu. Cel mare, parte din un vas pentru pregătit mâncarea. — Ambele sunt săpate cu lemnul, cu un instrument ascuțit, și pe linii trase mai dinainte.

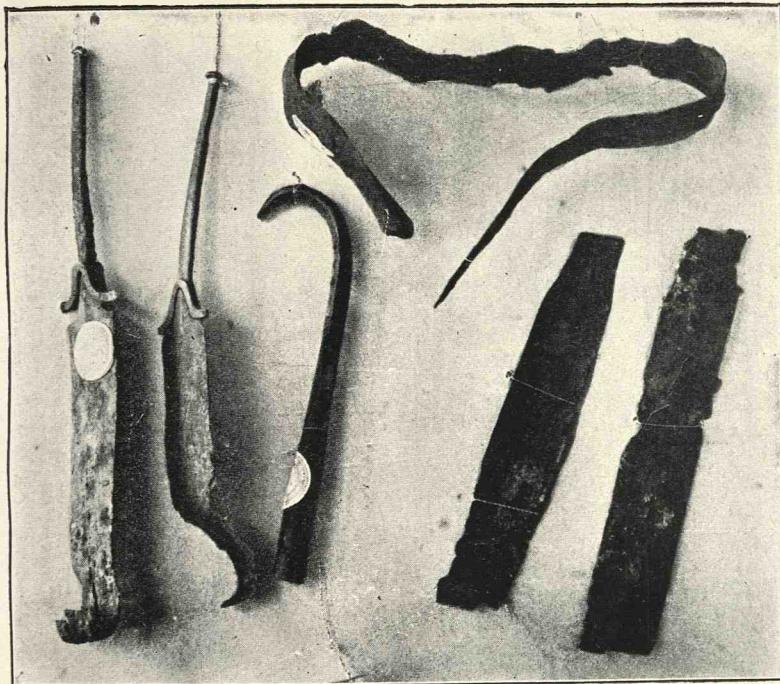

Fig. 24.

Sus lancea de 0,68 m.

La dreapta jos, două părți de lănci introarse și rupte în unghiu drept.

Prima dela stânga sabia de 0,39 m.—A doua cea de 0,36 m.

A treia: Sulită lungă de 0,30 m.

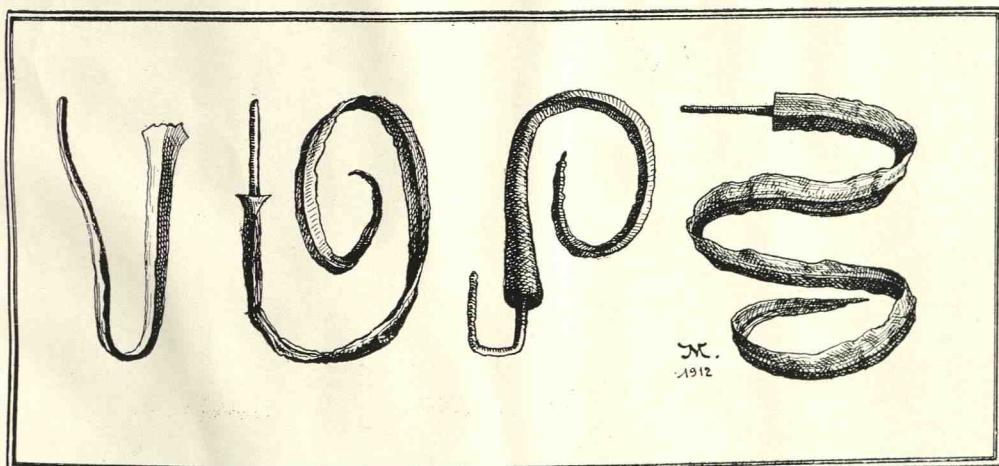

Fig. 28.

Fig. 25.

Fig. 26.

Fig. 27.

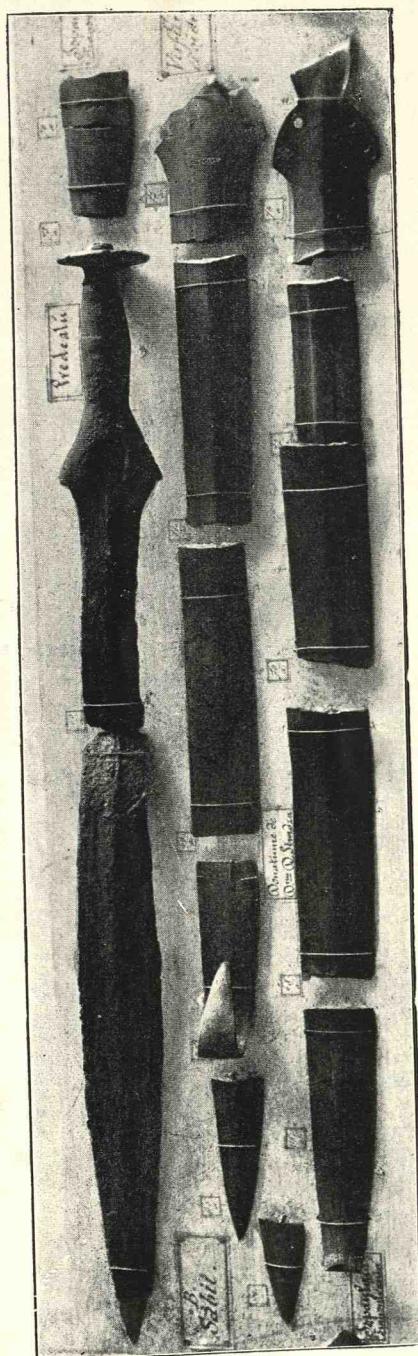
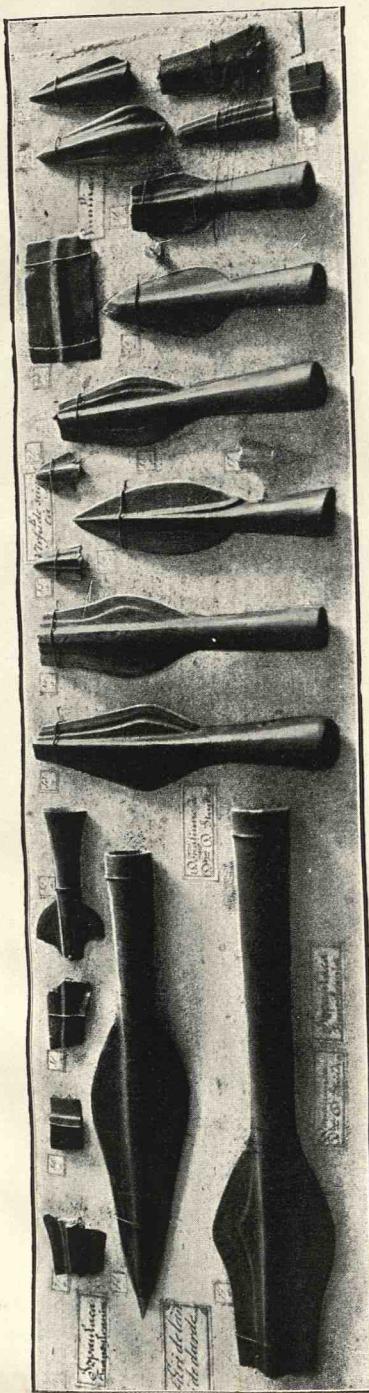

Fig. 29 și 30. Arme de bronz, rupte intenționat, aflatăre la Muzeul național din București, unele provenind dela Ispaniaka (Transilvania) și altele dela Predeal și alte localități.